

Biskop Atle Sommerfeldt:

Fortellingstekstene – en ressurs for alle mennesker og alle generasjoner

Fagdag 24.1.2013 i Ski nye kirke

Å fortelle livene våre

Å lytte til menneskers fortellinger om livene sine er for meg en av de store privilegiene vi har som prester og kirkelige ansatte. Gjennom fortellingene kommer vi nær menneskers liv, deres røtter, erfaringer, gleder og sorger. Fortellingen må kunne kalles menneskets kommunikative urform og gjenfinnes derfor i alle kulturer til alle tider. I vår samtidige kultur forteller vi i bilder, på film, Facebook og Twitter historier om hva vi har opplevd og hva vi har sett. Vi vet at den gode fortellingen beveger oss og gir oss bilder og assosiasjoner som går langt utover ordene i en tekst. Fortellingens kommunikasjon er en helhetlig kommunikasjon der muligheten for at hele personen blir involvert er betydelig, men ikke alltid erfares.

Fortellingene beveger seg hele tiden mellom det som faktisk skjedde, den opplevelse vi hadde av det som skjedde og hvordan vi tolker det. Både opplevelse og tolkning reflekterer i stor grad de fortellingene jeg selv bærer med meg inn i hendelsene, og ikke sjelden farges fortellingen av hvordan jeg ønsker at fremtiden skal bli.

Enhver som har vært involvert i konfliktarbeid - det være seg i hjem, familie, arbeidsplass, lokalsamfunn eller storsamfunn - vil gjenkjenne denne beskrivelsen. Å hjelpe fortellere til å skjelle mellom disse ulike lagene i fortellingene, er en av de sentrale oppgaver en faglig ledsager har i slike sammenhenger. Å få stridende parter til å lytte til hverandres fortellinger er ofte første steg på den lange veien til forsoning.

For **kirkens** tilstedeværelse og oppdrag i verden er det å lytte til menneskers fortellinger, enkeltvis og som grupper og lokalsamfunn, helt nødvendig. Vi har det privilegiet at vi eksponeres for menneskers fortellinger hele tiden, ofte personlige fortellinger med dypt alvor og eksistensiell dybde. Men privilegiet å lytte til direkte personlige fortellinger, må ikke hindre oss i også å lytte til bearbejdede fortellinger i form av historiske, sosiologiske, litterære og andre kunstneriske rapporter og verk. Vi må aldri glemme at individenes fortellinger bærer med seg samfunnet og historiens fortellinger. Slik kan individenes fortellinger belyse de større fortellingene, og de store fortellingene belyse den

enkeltes fortelling. Å leve i fortellingene og dialektikken mellom den enkelte og fellesskapets fortellinger er avgjørende i vår utvikling av kirkens strategi, tilstedeværelse og forkynnelse.

Det omfattende utviklingsarbeidet vi har gjort med Den norske kirkes gudstjenesteordning de siste årene er ikke revolusjonerende i form av tekster og *ordo*. Men den er revolusjonerende i måten vi skal se på gudstjenestens eierskap. Det er ikke lenger en fullstendig gudstjeneste i Den norske kirke hvis den ikke involverer hele Guds folk i deltagelse, innhold og gjennomføring. Vi har fått en *ordo* for gudstjeneste som forutsetter at mennesker i soknet skal kunne komme til kirkens rom og kirkens samling med sine liv og bli inkludert som deltager i gudstjeneste.

Mitt første poeng er derfor at vi lar menneskers og lokalsamfunns fortellinger få en stor plass i våre fellesskap. Vi må tørre å involvere mennesker i soknet og fra det globale menneskelige fellesskap på en slik måte at deres livsfortellinger blir en del av våre samlinger og ikke minst våre gudstjenester.

Kirkens fortellinger

Men for kirken er det ikke tilstrekkelig å være et rom og et sted for livsfortellinger. Når mennesker inviteres til og kommer inn i kirkens rom med sine livsfortellinger, vet de at kirken er et annerledes sted enn kafebordet og terapigruppen. Vi som kirke er sendt til verden og menneskene med et budskap om Guds kjærlighet og tilstedeværelse i deres liv, deres fortellinger. Vårt oppdrag er å ledsage dem på deres pilgrimsvandring for bærekraftig livstolkning, nødvendig livshjelp i krise og retning for livsvalg fram til livets kilde og håpsgrunn.

Vårt oppdrag er ikke å være en taus tolk som tar mennesker livsfortellinger til orientering i en distansert observasjon. Vårt oppdrag er heller ikke å anvende fortellingen som springbrett for å få fortalt *våre* ferdigskrevne fortellinger.

Vårt oppdrag er å ledsage mennesker til møter med Den treenige Guds fortellinger slik de fremstår i Bibelen og i kirkens historie.

En av de tydeligste fortellingene jeg kjenner til om denne måten å nærme seg Bibelen på, er fra kvinnegruppene i de svarte boligkvarterene i Sør-Afrika. De bar på storsamfunnets tredobbelte undertrykkelse: som svart, som kvinne, som uuddannet. Flere av dem hadde også et fjerde lag av marginalisering fordi de var HIV-positive og derfor måtte velge mellom utstøtelse eller taushet. Phumzile, som noen av dere så og hørte i min innsettelse, er en HIV-positiv kirkeleder og prest, og var en av lederne i disse gruppene.

Det var i seg selv en utrolig frigjøring for disse kvinnene å få komme til orde, å kjenne seg som subjekter i kirken. At det ble gitt rom for deres fortellinger i kirkens fellesskap, var noe verken

apartheidregimet, patriarkatet i kirke og samfunn eller de utdannede åpnet for. Denne i og for seg helt elementære konsekvens av den bibelske fortellingen om alle mennesker som bærer av Guds bilde og dermed egenverdi og likeverd, var i denne konteksten revolusjonerende. Den systematiske tilsidesettelsen, eller - for å være enda tydeligere - undertrykkelsen i samfunn og kirke, undergravde all forkynnelse om Gud for disse kvinnene. Å gi rom for deres fortellinger i kirken ble i seg selv en tolkning for dem av deres livs betydning.

I disse samtalene fortalte mange av kvinnene om vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner. Det var slik fortellingen om Tamar og Amnon i 2. Samuel 13 ble en bibelsk kjernefortelling (hentet fra Kristin Gunleiksrud: «Bibelfortellinger», IKO-Forlaget 2011).

David hadde en sønn som het Absalom, og han hadde en vakker søster som hette Tamar. En av de andre sønnene til David, Amnon, var blitt forelsket i henne. Men han fikk ikke lov å røre henne, for hun var jomfru. Amnon ble blek og taus av å lengte etter henne. Amnons venn Jonadab spurte: «Hvorfor ser du så dårlig ut hver eneste morgen, kongesønn?» Amnon svarte: «Jeg elsker Tamar, søsteren til min bror Absalom.» Da sa Jonadab til ham: «Legg deg til sengs og lat som du er syk. Når så din far kommer for å se til deg, skal du si til ham: 'La Tamar, søsteren min, komme og gi meg mat. Hun kan lage den til her mens jeg ser på, så jeg kan få den av hennes egen hånd.'»

Amnon fulgte rådet. David gav beskjed til Tamar, og hun kom til Amnons seng. Der tok hun deig, knadde den og laget til hjertekaker til ham. Men han ville ikke spise. I stedet bad han alle gå ut av rommet. Da de var blitt alene, ville Tamar gi ham maten hun hadde laget, men han grep fatt i henne og sa: «Kom og ligg med meg, søster!» Tamarsvarte: «Nei, bror! Før ikke vanære over meg. Slikt gjør en ikke i Israel. Gjør ikke en slik ugjerning! Hvor skulle jeg da gjøre av meg med min skam? Du vil bli regnet for en av de verste ugjerningsmennene i Israel. Snakk heller med kongen; han vil nok ikke nekte deg å få meg.» Men han ville ikke høre på henne; han tok henne med makt og lå med henne.

Etterpå ble Amnon fylt av et brennende hat il henne, han hatet henne sterkere enn han før hadde elsket henne. Han bad henne om å gå sin vei, men Tamarsa: «Nei, bror! Dersom du sender meg bort, vil det være en enda større ugjerning enn den første du gjorde mot meg.» Amnon ville ikke høre på henne. Han ropte på tjeneren som stelte for ham og sa: «Få denne kvinnen ut av huset og steng døren etter henne!» Tamar hadde på seg en sid kjole med lange ermer, for kongens døtre brukte slike klær så lenge de ikke var gift. Tjeneren viste henne ut av huset og stengte døren etter henne.

Tamar strødde støv på hodet, rev i stykker den side kjolen, og med hånden på hodet gikk hun skrikende bort. Hun dro hjem til Absalom, og der ble hun værende, ensom og sorgfull. Kong David fikk

høre om det som var skjedd, og han ble rasende. Absalom snakket aldri mer til Amnon. Han bar hat til Amnon fordi han hadde krenket Tamar.

Denne fortellingen er ikke en av Den norske kirkes fortellingstekster. Årsaken er ikke at virkeligheten det fortelles om er ukjent i det norske folk eller blant kirkens medlemmer. Men det er kanskje en forstyrrende livserfaring å bringe inn i fellesskapet? Det er godt at Bibelen er modigere enn oss.

Det at kvinnes livserfaring var en del av de fortellingene Gud ville at menneskene skulle forholde seg til, og derfor lot den bli en del av kirkens hellige bok, gjorde også kvinnes fortelling hellig. Ikke i betydningen god eller attråverdig, selvfølgelig, men ved at det fantes fortellinger i Den hellige bok de kunne identifisere seg med. At Den hellige, opphøyd og utilgjengelig, knyttet seg til slike fortellinger gjorde at skam og taushet kunne overvinnes, skylden for overgrepet plasseres og Guds akseptering av den utsatte erfart. Bibelfortellingen ble livshjelp gjennom den tolkning fortellingen om Tamar hjalp dem til å plassere sin egen fortelling. Bærekraften i dette ble oppnådd ved at kvinnene selv gjorde Tamars fortelling til sin, ved å la egen opplevelse og innlevelse i Tamars fortelling danne grunnlaget for tolkningen.

Det er en ufattelig nåde at Gud har gitt oss denne samlingen av fortellinger som vår viktigste kilde til kjennskap om Gud. Det er fortellingene som bærer Guds åpenbaringene i Bibelen og det er i fortellingene vi hele tiden bringes til nye perspektiver og innsikter, lest og opplevd på svært forskjellige vis av Guds mangfoldige folk. Det er dette som er grunndimensjonen, tenker jeg, i Bibelens universelle relevans i tid og rom. Den postmoderne vektlegging av fortellingenes relevans for livstolkning, mer enn kravet om rasjonell kunnskap og samtidighet i tid og rom, hjelper oss til å lese, høre, se og oppleve Bibelens fortellinger på nytt og på nytt, og til å lytte til andres møter med fortellingene. Gud kommuniserer med oss i menneskets urkommunikative form. Så inneholder Bibelen også andre former, hymner og proklamasjoner og tolkninger. Alt dette er vel og bra. Men Gud har valgt fortellingen som sin kjerneform. Det er slik Gud viser at Gud er inkarnert i menneskenes liv fra evighet til evighet. Og det er slik Gud helliggjør våre fortellinger og våre liv.

Fortellingens rom

Som kirke er de bibelske fortellingene vårt grunnlag og viktigste kilde. Men de er ikke vår eneste kilde for fortellinger i vår samtid. For de bibelske fortellingene og dens tolkninger har manifestert seg i menneskenes historie også etter at den bibelske kanon ble lukket. Dette er avleiret i kirkens historie og ikke minst i hennes liturgier og kirkebygninger.

«Rommet er så stort og det er plass til mange store tanker – eller fortellinger – men det er også så stort at det er plass til mine tanker og fortellinger», sier en konfirmant som er sitert av Jane Christin Dahl i hennes bacheloroppgave på MF.

I struktur er gudstjenesten den dramatiske fortellingen om møtet mellom Gud og mennesker, og den feires i kirkeårets rytme i et rom som i form og utsmykning bør gjenspeile den bedende menighets fortellinger i musikk, bilder, arkitektur og hendelser. I de to sentrale kultiske og sakramentale handlingene som er sentrum i gudstjenesten leveres kirkens grunnfortelling om Guds nåde og kjærlighet i Kristus Jesus i sansbare midler, og med bibelske fortellinger om Guds handlinger som hovedinnhold.

Gudstjeneste for alle

Når jeg dette året har lyttet til Tor Ivars Torgautens fortellinger om arbeidet med å utvikle en gudstjeneste for alle - virkelig alle - der også de av oss som kan ha kognitive og fysiske begrensninger er reelle deltagere, hører jeg gjenklngen fra kvinnene i Sør-Afrika. Vår utfordring som kirke er at vi så ofte opptrer trangere og mindre raust enn hun som har sendt oss til menneskene med et oppdrag og en invitasjon til det store gjestebudet. De bibelske fortellingene i gudstjenesten gir oss store muligheter til å utvide deltagelse og involvering. Dagen i dag vil forhåpentlig gi kunnskap og inspirasjon til å tørre å tenke den store men elementære tanke, at når Guds folk samles for å møte Den treenige Gud, må det gjøres slik at alle og hele Gudsfolket kan fortelle videre at «i dette gjestebudet ble vi alle tatt på alvor, lyttet til og sett».